RAVON

schubben & slijm

RAVON nieuwsbrief voor en door vrijwilligers | nummer 49 | maart 2022

Padden kunnen de boom in

Ringslang met hoorn

Hazelworm bijt vuursalamander

Weer een soort erbij voor zaklampvissen

colofon

Schubben & Slijm is de nieuwsbrief van Stichting RAVON en wordt uitgegeven door de vier grote vrijwilligersprojecten: Verspreidingsonderzoek Reptielen en Amfibieën en de Meetprogramma's Amfibieën, Reptielen en Zoetwatervissen. Schubben & Slijm wordt 4 keer per jaar verspreid aan alle waarnemers en monitoorders van RAVON.

ISSN (print): 1878-8343
ISSN (digitaal): 1878-8351

Stichting RAVON
Postbus 1413
6501 BK Nijmegen
www.ravon.nl
024-7410600 (Nijmegen)
020-5257331 (Amsterdam)

Aanmelden
Ga naar **www.ravon.nl/nieuwsbrief** om u aan te melden voor de digitale editie van Schubben & Slijm.
Stuur een mail naar **kantoor@ravon.nl** om u aan te melden voor de print editie.

Adreswijzigingen
kunt u doorgeven aan **kantoor@ravon.nl**

Foto omslag:
Adder (Foto: Jelger Herder)

Redactie:
Edo Goverse (NEM Meetprogramma Amfibieën)
Tariq Stark (NEM Meetprogramma Reptielen)
Mark Groen (NEM Meetprogramma Zoetwatervissen)
Jelger Herder (NEM VO Reptielen en Amfibieën)
Kris Joosten
Kopij kunt u sturen naar k.joosten@ravon.nl

Aan deze nieuwsbrief werkten verder mee:
Andres Monna
Annemarieke Spitzen
Arthur Neuteboom Spijker
Bram Koese
Cathy Wichards
Dylan Vonhoff
Elize Stellingsma
Frank Spikmans
Geert Timmermans
Gré ter Woord
Hanne Kunnen
[redacted]
Jeroen Hoek
Jesper Berndsen
Johan Scheeres
Kaat Willemse
Kasper van Acker
Lei Paulssen
Lennart van Vliet
Maarten Gilbert
Mike van der Weg
Nico Broodbakker
Pablo Deschepper
Rolf van Leeningen
Ronald de Boer

Vormgeving en opmaak:
Content Innovators, Den Haag

Druk: Veldhuis

MIX
Papier van verantwoorde herkomst
FSC® C004472
www.fsc.org

Deze nieuwsbrief is mede mogelijk gemaakt door:
Centraal Bureau voor de Statistiek, Universiteit van Amsterdam, RAVON

inhoud

3 Ringslangen in de Betuwe
4 Padden kunnen de boom in
5 Paddenvlieg onder de loep
6 ZonnebaarsBlitz 2021: de invloed van droogte op zonnebaars
7 Zonnebaars in de Grote Wetering Apeldoorn
8 Albino bruine kikker in Lelystad
8 Groene kikkers met staart
8 Ringslang Wormdal vlucht voor hoog water
8 Ringslang met hoorn
9 Ineens zijn ze er, de dwerggrondels
10 NEM Meetprogramma Reptielen Excursieweek Drenthe
11 Bloedzuigers gezocht!
12 Hazelworm bijt vuursalamander
12 Ang(st)uis fragilis...
12 Ringslang in de hoed
13 Paddentrek in 2021
14 Nieuw: Digitale nieuwsflitsen
14 Training voor werkgroepcoördinatoren in Noord-Brabant
15 Uit de validatiefabriek: Hoe herken je jonge karperachtigen
16 Zijn ringslangen brokkenpiloten?
16 Muurhagedis duikt weer op in wijk Amby te Maastricht
17 Vacante trajecten: Oost-Brabant zoekt reptielentellers
18 Vissenweekend 2021
19 Weer een soort erbij voor zaklampvissen?!
20 Makkelijk inventariseren met de riek
20 Nazorg verkeersborden
21 Vrijwilliger aan het woord: Nico Broodbakker
22 Activiteiten
23 Kijk op onderzoek
23 Terugkoppeling enquête
24 Ken je Verspreidingsaltas.nl al?

Opschoning verzendlijst Schubben & Slijm

Het voorjaar roept en ook de schoonmaakkriebels slaan toe bij RAVON. De verzendlijst voor Schubben & Slijm is met de jaren flink gegroeid. Naast de RAVON-balans valt de papieren versie van ons vrijwilligersblad drie keer per jaar op zo'n 2.000 deurmatten. Voor ons een mooi moment om de verzendlijst op te schonen. Natuurlijk blijven alle actieve vrijwilligers het blad ontvangen, maar oud vrijwilligers of mensen die we niet meteen thuis kunnen brengen, worden gewist. Ben je actief in een meetprogramma of binnen een ander RAVON-project? Dan blijf je gewoon op de verzendlijst staan. Eerlijk is eerlijk, het is een gevaarlijke onderneming. Misschien verdwijn je van de verzendlijst, maar lees je altijd trouw Schubben & Slijm op papier. In dat geval kun je je natuurlijk altijd opnieuw aanmelden. Of misschien twijfel je of je de volgende keer nog Schubben & Slijm zal ontvangen? Aarzel dan niet en stuur een mailtje naar **kantoor@ravon.nl**. De volgende editie ligt rond 7 juni op de mat.

Ringslang. (Foto: Jelger Herder)

04

08

12

19

Ringslangen in de Betuwe

Deel jouw waarnemingen en doe mee

De laatste jaren worden er steeds vaker ringslangen waargenomen in de Betuwe. Het lijkt erop dat de ringslangpopulaties rondom Wageningen zich zuidwaarts uitbreiden aan de overzijde van de Nederrijn. Helaas zijn de meldingen op de dijk tussen Randwijk en Opheusden vaak verkeersslachtoffers. Daar willen in 2022 wat aan gaan doen. Daarom is RAVON in overleg met KNNV-Wageningen e/o en Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) aan het bekijken hoe we de ringslang een handje kunnen helpen (habitatverbetering, aanleg van passages en broeihopen). Ook betrokken bewoners uit de Betuwe sluiten zich aan om hierbij te helpen als vrijwilliger.

Via deze oproep vragen we jullie om ringslangwaarnemingen in de Betuwe, en vooral het traject tussen Randwijk en Opheusden, met ons te delen. Zowel oudere waarnemingen als nieuwe waarnemingen zijn welkom. Dit kan door ze in te voeren op Waarneming.nl, of mail ze aan **ronald.j.deboer@gmail.com**. We zullen alle waarnemingen uitwerken in een overzicht.

Dit voorjaar houden wij een 'start'-bijeenkomst voor vrijwilligers en belangstellenden. We geven dan informatie over de leefwijze van de ringslang, een overzicht van alle waarnemingen tot nu toe inclusief het aantal verkeersslachtoffers. Ook lichten we toe welke plannen we willen uitwerken en uitvoeren. Wil je dit jaar meedoen, meld je dan aan bij **k.joosten@ravon.nl**.

Kris Joosten & Ronald de Boer (RAVON)

Bewijs voortplanting ringslang in de Betuwe, 31 juli 2021. (Foto's: Cathy Wichards)

Door het enthousiasme van enkele benaderde waarnemers én het uitpluizen van ringslangwaarnemingen in de NDFF is al meer bekend over de verspreiding in de (oostelijke) Betuwe: meer dan 60 waarnemingen zijn "ingetekend". We zien bij deze waarnemingen vooral volwassen vrouwtjes, die bij laag water weinig moeite zullen hebben om de Nederrijn over te zwemmen! Ook blijken, bij het navragen op één locatie bij de familie Wichards, naast halfwas slangen zelfs al eieren in een mesthoop te zijn gevonden. Een eerste waarneming van voortplanting in de Betuwe (!), en mogelijk zullen hier nog wel aanvullingen op volgen.

Knotwilgen langs de weg in kwestie (Ziendeweg tussen Zwammerdam en Nieuwkoop) in januari.

Padden kunnen de boom in

Tot twee jaar terug, toen ik nog naar kantoor fietste, dacht ik vaak aan padden. Ze kruisten mijn weg, of ik die van hen, regelmatig op mijn fietsroute van ongeveer 20 kilometer door oneindig raaigrasland, ergens in het Groene Hart. Waar de route van de pad naar toeging, was precies hetgeen waar ik vaak aan dacht. Als ik mij voorstelde 'pad' te zijn, had ik het idee dat er niet veel mogelijkheden waren om naar toe te gaan. De opties:

- Een weiland voor het oogsten van zes sneden kuilvoer per jaar,
- Een rechte sloot, twee keer per jaar geschoond of,
- De berm van het fietspad op een smalle kade tussen voorgenoemde weilanden en sloten, aan het eind van elk seizoen gemaaid...

"*Waar ga je toch naar toe, terwijl je eigenlijk nergens heen kan?*", dacht ik dan vaak.

Corona

Het virus betekende het einde van de fietstochten en de start van een leven in en om huis. Fietsen werd 'recreatie' in plaats van een zinvolle overbrugging van A naar B. Om de recreatie voor de noodzakelijke lichaamsbeweging meer betekenis te geven, begon ik systematiek aan te brengen in een tot dan toe terloopse 'hobby': het tellen van verkeersslachtoffers. Daar was een aanleiding voor. Eerder waren in korte tijd drie otters overreden op de uitvalsweg vanuit mijn woonplaats. De gemeente had tot de aanleg van twee ottertunnels besloten. Verbaasd zag ik hoe in de eerste coronamaanden twee stalen cilinders van ongeveer 30 cm in doorsnee tussen een gleuf in het asfalt worden getakeld. Ik dacht bij mezelf: "*Hier lopen toch ook andere dieren? Zouden die de tunnel ook gebruiken?*" Ik nam me voor om vanaf dat moment alle verkeersslachtoffers te registreren en fotograferen, om inzicht te krijgen in de wandelgangen van onze medeweggebruikers.

Al snel ontdek ik patronen. Hazen, zeven slachtoffers na één jaar, eindigen vooral langs de enige brug tussen twee polders. Ganzen en eenden wagen de noodlottige oversteek vooral in het verlengde van een watergang haaks op de weg. Egels, bruine ratten en rugstreeppadden concentreren zich langs boerenerven. In het algemeen: veel amfibieën (511 in één jaar). Ik ontdek ook dat ik meer had kunnen ontdekken als ik begonnen was met lezen in plaats van recreëren. Veel dieren, waarvan ik eerst dacht dat ik ze vooral in de vroege ochtend langs de weg zou kunnen vinden, blijken tegen die tijd al 'opgelost' in het asfalt of verplaatst door profiteurs zoals kraaien en buizerds. Gaandeweg verschuiven mijn ommetjes zich naar de avond. Tegen de herfst van 2020 heb ik mijn tellingen geoptimaliseerd rond het moment van ongeveer twee uur na zonsondergang. Van gemoedelijk recreëren in de opkomende zon was inmiddels geen sprake meer.

Knotwilgpad

Op een druilerige avond, 3 oktober 2020, zet ik mij ertoe om weer op stap te gaan. Ik fiets de straat uit, de brug over en dan de duisternis in: een landweggetje gereduceerd tot voorbijtrekkend asfalt onder een traag heen en weer zwaaiende hoofdlamp, nu en dan opgeschrikt door een naar huis jakkerende auto. Net wat ik dacht, een 'goede' avond: salamanders, padden en vooral veel groene kikkers, levend en dood... Plotseling, na een kilometer of twee, kleeft op mijn netvlies het silhouet van gewone pad vanuit een hoek waar ik hem niet verwacht: op een boom 'geprint' in de flits van de hoofdlamp. Ik keer om. Ja, verdomd, daar zit een gewone pad op de boom! Ik kijk het dier

Gewone pad in een holte van een knotwilg.

Gewone pad bezig met beklimming van een knotwilg.

in de ogen. Roerloos zit 'ie tegen de kaarsrechte stam geplakt, als een rotsbeklimmer peinzend over de volgende greep. Ik maak een foto, registreer het voorval als een leuke toevalligheid en vervolg mijn weg.

Enkele avonden en tellingen later, 11 oktober 2020. Zelfde ervaring: 'flits'! Pad op de boom! Inwendig geef ik mezelf een standje. Had ik mezelf niet aangeleerd dat dingen die je als 'toevalligheid' ervaart in de natuur zelden een toevalligheid *zijn*? Ik stap van de fiets begin de knotwilgen langs te lopen. Binnen een paar minuten vind ik er nog drie: één klimmend en twee op enige hoogte in een holte, waar ik ook nog een bruine kikker vind. Het is al laat, morgen verder kijken.

12 oktober 2020. Systematisch vanaf de weg geteld kom ik aan in totaal 8 padden, bolderend op een boomstam. Ook de kikker en de twee padden zitten nog in hun holte, dus dat maakt 11. De weg blijkt geflankeerd te worden door 378 stammen van vooral knotwilgen, waarvan er die avond dus minstens 3% door padden beklommen werden. Vermoedelijk meer, want de achterkant van de stammen heb ik niet gezien.
Bij wijze van gedachtenexperiment maak ik het volgende sommetje: het gemiddeld aantal slachtoffers onder de gewone pad in de periode augustus tot en met oktober was vier per avond voor elke maand (om precies te zijn: 37, 16 en 36 slachtoffers in respectievelijk augustus, september en oktober verdeeld over 9, 4 en 9 avonden). Twaalf oktober was een 'gemiddelde' avond, met eveneens vier verkeerslachtoffers onder de gewone pad. Daarmee neem ik aan dat 10 padden op een knotwilg representatief is voor het gemiddeld aantal 'knotwilgpadden' op één avond op dit traject in dit seizoen. Op een heel najaar zou dat betekenen dat ongeveer 1.000 padden hier kans maken om ergens in een knotwilg te eindigen.

Discussie

Hoeveel padden er daadwerkelijk in de knotwilg eindigen en vervolgens ook blijven/overwinteren, weet ik niet. 13 oktober vertrok ik naar het buitenland om pas half december weer terug te komen. Tegen die tijd kon ik geen padden meer vinden. Wel nog bruine kikkers, gemiddeld drie slachtoffers per avond (20 verdeeld over zes avonden in december), maar geen enkele op een boomstam. Padden in bomen zijn vaker beschreven. Onder andere Bringsøe (2016) geeft hiervan een overzicht. Gosá (2003) beschrijft 129 vondsten van gewone padden in bomen in Noord-Spanje op gemiddeld 39 cm hoogte, tot maximaal 1,97 meter. Hij schrijft verder dat klimactiviteit 'schaars' was in het natte seizoen (maart tot begin juni) en zich voornamelijk afspeelde in het natte seizoen (september-oktober). Wat de verklaring ook moge zijn, het zou kunnen dat klautergedrag vooral een najaarsactiviteit is. Geen onbekend verschijnsel dus, maar als leek op het gebied van amfibieën was ik me niet eerder bewust van de betrekkelijke massaliteit van het fenomeen. Hoe de pad kan overleven in een landschap dat constant gemaaid en geschoond wordt is voor mij in een nieuw daglicht komen te staan. Mogelijk zijn er lezers die ook nog niet zo bekend waren met de 'knotwilgpad' en het leuk vinden om er eens op te letten.

Literatuur

Bringsøe, H. 2016. Two cases of height-seeking behaviour in the Common Toad, Bufo bufo (Linnaeus, 1758), in Denmark. Mertensiella 24: 146-149.

Gosá, A. 2003: Bufo bufo (Common Toad), Alytes obstetricians (Midwife Toad), and Rana temporaria (Common Frog). Tree Climbing. Herpetological Review 34: 355.

Tekst en foto's: Bram Koese

bram.koese@naturalis.nl

Paddenvlieg onder de loep

RAVON doet in samenwerking met diverse onderzoeksinstituten onderzoek naar diverse aspecten van de ecologie, taxonomie, verspreiding en habitat van de groene paddenvlieg (*Lucilia bufonivora*). Dit vliegje parasiteert uitsluitend op amfibieën en voor menig natuurliefhebber een bekende (en gevreesde) verschijning in de zomermaanden. In de aankomende jaren wordt dit onderzoek voortgezet. Voor het aankomende seizoen zoeken wij studenten voor twee verschillende onderzoeken:

Paddenvlieg. (Foto: Tariq Stark)

- Het eerste onderzoek betreft een desktopstudie (GIS-analyse) naar de verspreiding van de soort in Nederland. Specifiek wordt gekeken naar welke aspecten, van klimaat, bodemtypes tot vegetatie het voorkomen van de paddenvlieg beschrijft en voorspelt. De beoogde stagiare is idealiter een Masterstudent (biologie) met een specialisatie GIS en/of Bioinformatica.
- Het tweede onderwerp behelst een onderzoek naar de verschillende gastheren van de groene paddenvlieg in Nederland. Veldwerk is zeer een belangrijke component van deze studie (medio juni – begin september). HBO en MBO- niveau 4 studenten van diverse groene opleidingen kunnen op dit onderwerp solliciteren.

Interesse om als stagiair in de wereld van dit gruwelijke maar fascinerende vliegje te duiken? Stuur dan je motivatiebrief en CV naar Tariq Stark (**t.stark@ravon.nl**). Meer info:
www.ravon.nl/Over-RAVON/Stages/ziektes-en-parasieten

ZonnebaarsBlitz 2021

De invloed van droogte op zonnebaars

De zonnebaars is een invasieve exoot met een grote invloed op de Nederlandse biodiversiteit. Met name in geïsoleerde wateren zoals vennen en poelen kan deze predator hoge dichtheden bereiken en verdwijnen inheemse amfibieën en insecten snel. Deze van oorsprong Noord-Amerikaanse soort staat op de Europese Unielijst met invasieve exoten, waardoor handel, verslepen en uitzettingen verboden zijn. Natuurlijke droogval van geïsoleerde wateren kan mogelijk helpen bij de bestrijding van zonnebaars en de bescherming van de inheemse aquatische fauna.

De markers geven de geïsoleerde wateren met zonnebaars aan. De rode markers geven de wateren met gemelde droogval aan.

Zonnebaarsblitz

In de jaren 2018 tot en met 2020 hebben we in Nederland te maken gehad met droge en hete zomers, waardoor in die jaren meer wateren tijdelijk droogvielen, met name op de hogere zandgronden. In geïsoleerde wateren met zonnebaars kan dat geleid hebben tot het verdwijnen van zonnebaars. Om een indicatie te krijgen van het effect van deze droge periodes op de aanwezigheid van zonnebaars is in september en oktober 2021 een zogenaamde ZonnebaarsBlitz georganiseerd. Met zoveel mogelijk mensen is in een korte periode gericht onderzocht in welke (voorheen) drooggevallen wateren nog zonnebaars aanwezig was. Via www.naturetoday.nl, een oproep in Schubben & Slijm, een item op NPO Radio 1 en social media werd ruchtbaarheid gegeven aan de ZonnebaarsBlitz en werden mensen opgeroepen om mee te doen aan dit onderzoek.

Website en uitvoering

Op basis van bekende verspreidingsgegevens is vooraf bepaald in welke geïsoleerde wateren eerder zonnebaars is aangetroffen. Door navraag bij terreinbeheerders en lokale vrijwilligers is achterhaald welke van deze wateren afgelopen jaren waren drooggevallen. Al deze wateren zijn weergegeven op een online kaart op **www.zonnebaarsblitz.nl**. Op deze website konden deelnemers per bezocht water aangegeven of er zonnebaars was aangetroffen. Afhankelijk van de grootte van het water werd met

het schepnet ongeveer een half uur gezocht naar zonnebaars. Enkele wateren zijn elektrisch bevist door een deelnemer. Aangezien de zonnebaars met name leeft in ondiepe oeverzones is de soort op deze manier goed te inventariseren.

Aanwezigheid zonnebaars

In totaal waren er in het vooronderzoek 107 geïsoleerde wateren met zonnebaars geïdentificeerd, met name in Noord-Brabant en Limburg, maar ook in zes andere provincies. Voor 27 van deze wateren werd (gedeeltelijke) droogval gemeld, waarvan 10 wateren (zie kaart) reeds door de terreinbeheerder werden gemonitord op zonnebaars en niet bezocht zijn tijdens de ZonnebaarsBlitz. Van de overige 17 wateren zijn er 12 bemonsterd. Van deze 12 wateren werd in vier wateren geen zonnebaars aangetroffen. In de overige acht wateren werd wel zonnebaars aangetroffen. De 17 wateren met gemelde droogval waren verspreid over 10 ruimtelijk gescheiden gebieden, waarvan negen gebieden bezocht zijn. Als referentie zijn ook zes wateren zonder gemelde droogval onderzocht op de aanwezigheid van zonnebaars. In vijf van deze wateren is zonnebaars aangetroffen.

Complete droogval noodzakelijk

Aangezien 2021 een relatief nat jaar was, stond geen van de bezochte wateren droog tijdens de onderzoeksperiode. Desondanks konden we op basis van meldingen van eerdere droogval toch onderzoeken of dit invloed heeft gehad op de aanwezigheid van zonnebaars. Op een aantal locaties werd ondanks gemelde droogval in voorgaande jaren toch zonnebaars aangetroffen. In vrijwel al deze gevallen was het water waarschijnlijk niet compleet drooggevallen waardoor de zonnebaars kon overleven. Het is bekend dat zonnebaarzen in ondiepe waterlagen kunnen overleven. In wateren met eerdere complete droogval was de zonnebaars wel verdwenen.

Bestrijding geholpen door droogte

Het aantal gemelde geïsoleerde wateren dat de afgelopen jaren compleet was drooggevallen, waardoor zonnebaars daadwerkelijk was verdwenen, was beperkt. Desalniettemin heeft de droogte lokaal wel gezorgd voor het verdwijnen van zonnebaars. Vanuit sommige van deze wateren werden ook al weer amfibieënlarven gemeld. Daarnaast kan het bijna droogvallen van wateren bijdragen aan het tijdelijke decimeren van de aantallen zonnebaarzen. In bijna drooggevallen wateren kunnen de aanwezige zonnebaarzen relatief makkelijker bestreden worden door middel van wegpompen van het resterende water en/of afvissen. Dit moet echter wel rigoureus gebeuren, zodat alle zonnebaars en eventuele eitjes verdwijnen. Het verondiepen van betreffende wateren waardoor deze periodiek compleet droogvallen, al dan niet in combinatie met een aarden ringwal om overstroming vanuit nabijgelegen wateren te voorkomen, is een duurzame oplossing, zeker voor wateren die een grote kans op rekolonisatie van zonnebaars hebben door uitzet of periodieke verbinding met andere wateren met zonnebaars.

Zonnebaars in de Grote Wetering Apeldoorn

Romeo's zoon Arthur Neuteboom Spijker ving deze zonnebaars van circa 18 cm eind augustus 2021 in de Grote Wetering nabij Apeldoorn.

Tot slot willen we alle deelnemers aan de ZonnebaarsBlitz bedanken voor hun deelname!

Maarten Gilbert & Jesper Berndsen

Albino bruine kikker in Lelystad

Ik was 10 oktober 2020 in Natuurpark Lelystad, dat is een onderdeel van Artis, waar je grote Europese zoogdieren kunt bekijken. Het was een mooie warme dag voor oktober en de zon scheen volop. Samen met twee anderen waren we opzoek naar de wisenten. Eenmaal gevonden liepen we een stukje door het gras naar het hek om een foto te kunnen maken. Het gras was vochtig en bij iedere stap sprongen er (bruine) kikkers weg. Het was dan ook goed opletten dat je er niet op ging staan, dus keek ik voortdurend naar de grond.
Toen viel mijn oog op een opvallend lichte kikker. Er is veel kleurvariatie bij de bruine kikker, maar zo licht kende ik ze niet. Ik riep de anderen en zei dat ik een albino kikker had gevonden en ze kwamen meteen! Inmiddels was de kikker al op het geasfalteerde wandelpad gesprongen, waar ik het bijzondere dier van alle kanten kon bekijken zonder dat ik hem stoorde. Na een uitgebreide fotoshoot heb ik het diertje weer het gras in begeleid. Het was een juveniel dier. Zijn huid was wit en zijn ogen waren rood, je kon de ingewanden door zijn huid heen zien. Het diertje gedroeg zich niet afwijkend. Het was een onvergetelijke ervaring, wat een bijzonder beestje zeg!

Jeroen Hoek

Ringslang Wormdal vlucht voor hoog water

Lei Paulssen ontving op 18 juli 2021 een melding van een kleine ringslang uit de Brugstraat in Rimburg. De bewoners keken TV en zagen iets bewegen op de palletkachel. De kleine ringslang was blijkbaar als gevolg van het hoogwater in het Wormdal gevlucht naar een hoog en droog gedeelte. De buitendeur naar de tuin stond op deze zwoele avond nog open, en blijkbaar is de ringslang zo binnengekomen en van onderen via de inwendige constructie van de kachel tot boven op de kachel gekropen.

Ringslang met hoorn

Tijdens het onderzoek naar migratie van herpetofauna van de Wageningen Universiteit over ecoducten in het Gooi is een bijzondere waarneming gedaan. Bij het verzamelen van data op één van de onderzoekstransecten op 19 juli 2020 is er door stagiaires Lennart van Vliet (Van Hall Larenstein) en Dylan Vonhoff (Aeres hogeschool Almere) een wel heel bijzondere ringslang waargenomen. Een exemplaar met een hoorn. Deze "hoorn" bestond uit twee schubben die recht omhoog stonden, wat de impressie gaf dat de slang een hoorn had. Het betrof een subadult vrouwtje. Vermoedelijk is deze vergroeiing ontstaan door oud letsel dat op een vreemde manier is geheeld. Er waren verder geen verwondingen te zien. De ringslang leek geen hinder of pijn te ondervinden van haar unieke eigenschap. Nadat alle benodigde data van het individu waren opgenomen en wat foto's zijn gemaakt is het dier weer losgelaten. Individuele identificatie bij een hervangst zal voor dit individu niet lastig zijn.

Groene kikkers met staart

Hanne Kunnen stuurde ons 5 augustus 2021 deze foto van bijna juveniele groene kikkers met een enorme staart. Ze deed haar waarneming in de Nieuwe Driemanspolder in Zoetermeer. De groene kikkers hebben de metamorfose van kikkervis naar kikker bijna voltooid. Aan de kleur te zien waren de staarten al aan het resorberen, waarna ze kleiner worden en verdwijnen.

Ineens zijn ze er, de dwerggrondels

Al jaren bevis ik de slootjes en weteringen in de oost-Betuwe, het stroomgebied van de Linge. In loze uurtjes (vooral wanneer de reptielen in winterrust zijn) is al snel een schepnet uitgestoken in je achtertuin! Sinds 2013 wist ik zo elke twee jaar een "nieuwe" exotische grondel te vangen.

Afgelopen seizoen bleef het verdacht rustig totdat half september in de Linge bij Elst (Gld) twee kleine grondeltjes (2 à 3 cm) gevangen werden. Met behulp van meerdere determinatiewerken en veel wikken en wegen kwam ik in eerste instantie op juveniele Pontische stroomgrondels. Voornamelijk door de flanktekening en kopvorm met daarop de hoog geplaatste ogen. Toch twijfelde ik over deze keuze, ik had nog nooit zo'n klein exemplaar van deze soort gevangen én kon ook geen foto's van jonge Pontische stroomgrondels vinden voor bevestiging.

Een week later werden in het nabijgelegen Park Lingezegen tussen Arnhem en Elst weer van deze grondeltjes gevangen. Bij het valideren van Telmee-waarnemingen kwam naar voren dat het waarschijnlijk om de Kaukasische dwerggrondel ging. Nadat ik van deze twee locaties wat exemplaren mee naar huis had genomen om ze in een aquarium te bestuderen en beter te fotograferen bleek dat ook te kloppen. Toch een weer "nieuwe" (exotische) grondelsoort in "mijn achtertuin"! Inmiddels zijn komen zijn ze op al aardig wat plaatsen aangetroffen (kaart). Ik kijk nu al uit naar 2023, zou er dan weer een "nieuwe" grondel in de Betuwe terecht komen?

In het schepnet liggen ze vaak erg gecamoufleerd tussen de blad- en plantenresten waardoor je niet te snel dit materiaal moet teruggooien. Ook verdwijnt waarschijnlijk wel eens een exemplaar als ik met een klein schepnetje wat drijvend afval uit de emmer met vis verwijder. Dit laatste komt door een opmerkelijk kenmerk van deze grondel: regelmatig "zweeft" een deel van de individuen in het water. Mijn ervaring is dat andere grondels alleen maar op de bodem liggen in het cuvet of actief zwemmend in een hoek naar het oppervlak bewegen. Niet de dwerggrondel, deze houdt zich ook graag op in de wat hogere waterlagen, waar ze schijnbaar zonder veel moeite lijken te zweven. Tip: observeer de vangst in je cuvet even van een afstandje.

Ronald de Boer

Mannetje Kaukasische dwerggrondel Elst (Gld) Park Lingezegen, 21 september 2021

Mannetje en vrouwtje Kaukasische dwerggrondel in cuvet, 14 december 2021

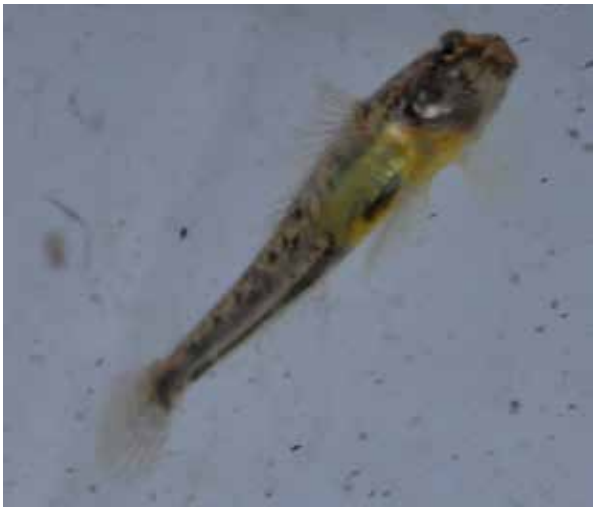

Zwevend vrouwtje Kaukasische dwerggrondel in cuvet, 14 december 2021

Verspreiding Kaukasische stroomgrondel in de oostelijk Betuwe. Open blauwe driehoek is het discussie geval in Angeren.

NEM Meetprogramma Reptielen Excursieweek Drenthe

Voorwoord (Tariq Stark)
Drenthe herbergt inmiddels alle reptielen die Nederland rijk is. Voor het NEM Meetprogramma Reptielen dus een belangrijke provincie. Ook muurhagedis? Ja, bij Vledder zit ook deze soort (illegaal uitgezet). Sinds 2021 is de regio voor het Meetprogramma nog een nieuwe impuls gekregen door het aantreden van een nieuwe regiocoördinator: Johan Scheeres. Samen met Johan heeft RAVON, voor zowel ervaren als nieuwe waarnemers (en beheerders) een week lang excursies georganiseerd. In de september 2021 stonden de ochtenden in het teken van excursies en de middagen voor individuele begeleiding/training van waarnemers. Zo zijn de waarnemers in Boswachterij Gees, Bunnerveen, het Bargerveen onder andere bezocht. Met de neus in de boter vallen is een understatement. Het was voor reptielen perfect weer wat resulteerde in honderden waarnemingen! Eind van de week hadden we alle windstreken van Drenthe beslagen en konden we op een zeer geslaagde week terug kijken: één uit duizenden die we nog jaren zullen heugen!

Tariq geeft uitleg aan de deelnemers. (Foto: Johan Scheeres)

Levendbarende hagedis. (Foto: Johan Scheeres)

Adder. (Foto: Johan Scheeres)

In Drenthe zijn nog meer prachtige vacante trajecten. Interesse? Neem dan contact op met regiocoördinator Johan Scheeres (**scheeresj@gmail.com**) of landelijk coördinator Tariq Stark (**t.stark@ravon.nl**).

Verslag excursieweek

In het begin van de zomer van 2021 kregen diverse monitorders een uitnodiging om deel te nemen aan de excursies. Tijdens het samenzijn was het ontmoeten en elkaar te leren kennen een belangrijk aspect. Ervaringen en veldkennis konden worden uitgewisseld. We hadden het met het weer in ieder geval getroffen. 's Morgens een graad of 15 en later in de vroege middag soms boven de 20 graden terwijl het bewolkt bleef. Aan het weer kon het zeker niet liggen! Het was voor de heren Tariq Stark en Edo Goverse een weerzien met Drenthe. Verspreid over vier dagen zijn we met 30 reptieltellers het veld in geweest. Ook waren terreinbeheerders van de diverse gebieden goed vertegenwoordigd.
Op de eerste en vierde dag mochten wij nog speciale gasten verwelkomen: Dick van Dorp en Ingo Janssen! We hebben het Groote Zand (dag 1), een traject op het Dwingelderveld (dag 2), het Leggelderveld (dag 3) en De Kijl & Bargerveen (dag 4) bezocht. We hebben in alle gebieden mooie waarnemingen gedaan. In het Dwingelderveld waren alleen de levendbarende hagedissen geheel afwezig maar werden wel adders, ringslang en amfibieën waargenomen. In de andere gebieden waren redelijke aantallen levendbarende hagedissen en soms zandhagedissen te vinden, en dan vooral juveniele dieren. De adders (tientallen per gebied) waren op alle locaties aanwezig. Zowel adulte als juveniele dieren. De gladde slang is helaas niet aangetroffen tijdens de excursies. Edo en Tariq hebben de soort op het traject in het Bunnerveen weer aangetroffen tijdens hun middagprogramma (twee dieren en een vervelling). In alle gebieden waren vele soorten kikkers aanwezig. Vooral veel bastaardkikkers, heikikkers, gewone pad en soms rugstreeppadden.

De tellers en beheerders hebben aangegeven dat het bezoek zeer waardevol was. De opzet van Edo en Tariq bleek zeer geschikt om zowel oude als nieuwe waarnemers te enthousiasmeren en te trainen. Ook de inbreng van Ingo en Dick was waardevol door hun kennis en ervaring. De uitleg van Dick en het van dichtbij bekijken en voelen van adders was ook waardevol en gaf een extra dimensie aan de excursie op het Groote Zand. Alle waarnemers waren zeer enthousiast en hopen gauw op een vervolg in welke vorm dan ook, bijvoorbeeld in kleiner verband. Nu kennen we elkaar immers. Zelf mocht ik alle dagen mee met de heren om veel te leren maar ook om medetellers en beheerders te ontmoeten. Voor herhaling vatbaar!

Johan Scheeres

Bloedzuigers gezocht!

In de herfst van 2021 werden in het graafschap Devon (Zuid-west-Engeland) een opmerkelijke waarneming gedaan door vrijwilligers van Amphibian and Reptile Groups of the UK (ARG UK). Enkele gewone padden en bruine kikkers werden aangetroffen met grote hoeveelheden bloedzuigers op de ogen, oksels en flanken. De amfibieën en de bloedzuigers werden opgevangen waarna de bloedzuigers zijn verwijderd. De padden en kikkers herstelden volledig. Wat de afloop zou kunnen zijn in het wild zonder ingreep is niet bekend.

Foto credits: Pete West

Op basis van het uiterlijk werden de bloedzuigers geïdentificeerd als de schildpadbloedzuiger (*Placobdella costata*). Deze soort wordt met name aangetroffen rond het Middellandse Zeegebied maar ook elders in Europa, Noord-Afrika en Zuidwest Azië komt de soort voor, vaak geassocieerd met zoetwaterschildpadden. Maar ze kunnen zich ook voeden met amfibieën. In Nederland wordt deze relatief zeldzame bloedzuiger incidenteel aangetroffen. De in Engeland verzamelde bloedzuigers zijn door het Institute of Zoology genetisch onderzocht. De eerste, voorzichtige, resultaten wijzen erop dat niet één maar twee soorten bloedzuigers betrokken zijn bij dit fenomeen. Nu rijst de vraagt, om welke soorten gaat het in Nederland? Zijn deze bloedzuigers wel inheems en op welke schaal worden ze aangetroffen?

Bloedzuiger op een amfibie

RAVON verzameld meldingen van amfibieën die geparasiteerd worden door bloedzuigers. Met name het ziektebeeld, zoals te zien is op de foto's, heeft onze interesse. Heb je een amfibie met een bloedzuiger gevonden, maak dan foto's, noteer de exacte locatie (liefst met coördinaten) en de datum. Verwijder de bloedzuiger voorzichtig en bewaar deze in een (zeer goed) afsluitbaar potje in vers slootwater. Zorg wel voor ventilatiegaatjes in het deksel. Neem vervolgens contact op met RAVON (**t.stark@ravon.nl**). In samenwerking met het Institute of Zoology , ARG UK en Buglife UK gaan we de bloedzuigers onderzoeken. Let op, in Nederland komt ook de zeldzame en beschermde medicinale bloedzuiger voor en deze mogen niet verzameld worden (zie Schubben & Slijm nr. 48).

Bloedzuiger op zoetwaterschildpad

In Nederland komen verschillende exotische zoetwaterschildpadden voor. Denk hierbij aan (ondersoorten van) de lettersierschildpadden (*Trachemys scripta*), zaagrugschildpadden (*Graptemys sp.*) en sierschildpadden (*Pseudemys sp.*) e.d. De eerder genoemde schildpadbloedzuiger komt dus voor in ons land, waarschijnlijk in wateren met deze schildpadden. RAVON is daarom ook op zoek naar deze bloedzuigers. Schildpad gezien/gevangen met bloedzuigers? Verzamel deze na maken van foto's en neem contact op met ons op. Plekken om op te letten zijn de goed doorbloede huid op keel, oksels en staart en soms op het schild.

Tariq Stark
t.stark@ravon.nl

Hazelworm bijt vuursalamander

In mei 2018, tijdens een uitstap naar La Brenne in Frankrijk, waren Kasper van Acker en ik zelf getuige van een merkwaardig schouwspel. Een hazelworm had zich vastgebeten aan een achterpoot van een vuursalamander. We konden zien hoe de vuursalamander de hazelworm enkele meters achter zich aan sleepte alvorens te verdwijnen onder een stuk hout, hazelworm incluis. Merkwaardig genoeg speelde dit alles zich af op een droge dag en waren we daarom in de veronderstelling dat de vuursalamander in zijn schuilplaats al gebeten is door de hazelworm en daarna geprobeerd heeft deze af te schudden. Verwarde de hazelworm een pootje van de salamander met een smakelijke regenworm? Bleef de hazelworm tijdens het hele spektakel overtuigd van zijn gelijk, dat de salamander namelijk een regenworm zou zijn?

Een andere mogelijkheid is dat de neurotoxische alkaloïden die uitgescheiden worden langs huidcellen van de vuursalamander de kaken van de hazelworm in een soort kramp hielden, waardoor beide partijen niet aan hun lot konden ontsnappen. We zullen misschien nooit te weten komen waarom deze vuursalamander in deze gekke situatie terecht kwam, maar een bijzondere waarneming was het zeker!

Pablo Deschepper & Kasper van Acker

Ang(st)uis fragilis...

Mijn vrouw zond mij een berichtje. Een collega van haar had 'een slang' gevonden bij het voeren van haar konijn. Ze had een zak kruidenrijke hooi gekocht en geopend. Bij het vullen van de hooibal van knaagmans zat er een wat dikke stok tussen het hooi. Ze haalde die er tussenuit, vond de vorm wat vreemd, keek wat beter... en schreeuwde het uit!

"*Oh ja, die man van m'n collega, die is van de beessies en weet vast wel wat het is*". En dus kreeg ik via mijn vrouw de vraag doorgestuurd; "*Wat is dit?*" Ik vroeg naar de herkomst van het voer (vaak staat dit op zo'n verpakking, in ieder geval uit welk land het komt) omdat dit voor het op naam brengen best belangrijk kan zijn, dat kreeg ik echter niet echt helder. Maar toen ik 's avonds thuis kwam... lag het beestje in een zakje in de schuur. De collega had het in eerste instantie in het zakje gedaan en weggegooid maar haalde het voor mij weer even op. Volledig gemummificeerd, zelfs lekker ruikend naar kruidenhooi. Het bleek dus een hazelworm te zijn. Jammer voor het diertje natuurlijk, maar aan de andere kant, wel een bijzondere vondst.
De leverancier was al gebeld over de vondst door de geschrokken collega . "*Ja, wij gebruiken natuurhooi, gemaaid en gedroogd op het land, dan kan het dus soms gebeuren dat er wat in zit.*" Maar de zak werd terugbetaald, een nieuwe zak werd naar haar opgestuurd met nog een 'presentje' erbij voor de schrik.

Mike van der Weg

Ringslang in de hoed

In oktober 2021 was ik op zoek naar paddenstoelen in Boswachterij Gees in Drenthe om te fotograferen en te determineren. Ik had een paddenstoel gevonden die ik niet kende en om die verder te determineren kneep ik de steel door om de hoed om te draaien. Tot mijn schrik zat er een slangetje onder, maar toen ik zag dat het een ongevaarlijke ringslang was ben ik gauw gaan fotograferen. Even later kroop het beestje uit de hoed en verstopte zich weer onder een andere paddenstoel. Een bijzondere ervaring.

Elize Stellingsma

Paddentrek in 2021

De daling van de laatste jaren in het aantal overgezette amfibieën heeft zich in 2021 helaas voortgezet. In totaal zijn er afgelopen jaar 90.444 amfibieën overgezet en doorgegeven door de bij Padden. nu aangesloten werkgroepen. Dit betreft het laagste aantal sinds 2009.

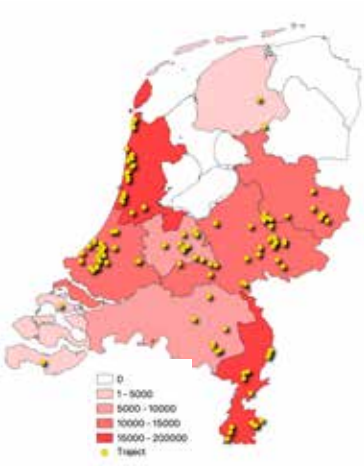

Aantal overgezette amfibieën (doorgegeven aan RAVON) per provincie in 2021.

Gewone pad. (Foto: Jelger Herder)

Omdat het aantal groepen dat actief is en/of het de resultaten aan ons doorgeeft jaarlijks fluctueert, is het beter om te kijken naar het gemiddelde aantal overgezette amfibieën per werkgroep. Hieruit blijkt dat in 2021 gemiddeld het laagste aantal amfibieën per werkgroep is doorgegevens sinds de start van Padden.nu (zie de grafiek).
De oorzaak is moeilijk aan te geven. Waarschijnlijk speelden de Covid19 pandemie en de ongunstige weersomstandigheden hierin een rol. Gedurende vrijwel de gehele overzetperiode was er een avondklok van kracht waardoor groepen beperkt waren in de momenten waarop ze over konden zetten. Daarnaast bleef het voorjaar op veel locaties erg lang droog waardoor de omstandigheden voor amfibieëntrek ongunstig bleven.

De afname in aantallen van voornamelijk gewone pad is echter al langer zichtbaar. In 2021 lagen de aantallen globaal 60% lager dan aan het begin van Padden.nu in 2008. Het kaartje geeft de aantallen overgezette amfibieën per provincie in 2021. Hoewel in alle provincies werkgroepen actief zijn hebben we uit negen provincies ook daadwerkelijk overzetresultaten ontvangen. In Noord-Holland zijn de meeste amfibieën overgezet, gevolgd door Gelderland en Limburg. Dit loopt deels gelijk met het aantal werkgroepen per provincie want in deze provincies zijn ook veel werkgroepen zijn actief.
Tot slot: dank aan alle paddenoverzetters voor jullie inzet!

Rolf van Leeningen & Jelger Herder

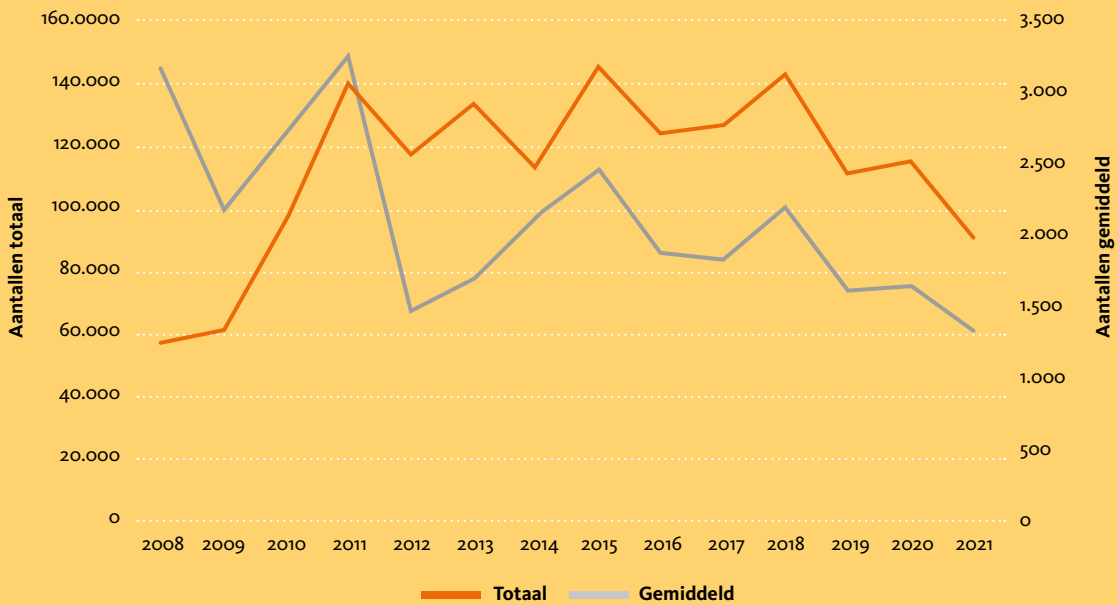

Aantal overgezette amfibieën per jaar (rode lijn) en het gemiddelde aantal overgezette amfibieën per werkgroep (blauwe lijn) door de bij Padden.nu aangesloten werkgroepen.

padden·nu

Nieuw: digitale nieuwsflitsen

Het komend seizoen staat er wat nieuws te gebeuren. Voor verschillende projecten zullen we enkele digitale nieuwsflitsen gaan versturen.

Digitale nieuwsflitsen
Dit zijn mails met specifieke informatie over het project waar jij aan deelneemt. Zo krijg je bijvoorbeeld vlak voor het begin van het seizoen een mail met tips over hoe je goed kan opstarten. Tussendoor delen we je leuke informatie over vondsten en op het einde van het seizoen sturen we je een reminder om al je gegevens door te geven.

Wat kun je verwachten?
- Een korte mail, snel en vlot te lezen.
- Een keer een paar soorts- of projectpecifieke nieuwsitems.
- Drie digitale flitsen per jaar, per soortgroep.
- Actuele informatie die voor iedereen relevant is.

Welke projecten doen al mee?
Als je gelinkt bent aan één van de Meetprogramma's (Amfibieën, Reptielen of Zoetwatervissen) of je doet mee met Padden.nu, Broeihopen.nl of het knakaalonderzoek, dan ontvang je automatisch de digitale nieuwsflits (mits je mailadres bij ons bekend is natuurlijk).

Ontvang je onverhoopt toch geen nieuwsflits? Mail dan Kaat Willemse, Coördinator Vrijwilligers: **k.willemse@ravon.nl**

Training voor werkgroep-coördinatoren in Noord-Brabant

Ben je een coördinator van een werkgroep in Noord-Brabant en wil je je verdiepen in hoe je nog beter vrijwilligers aan je groep kan verbinden? Of hoe je ervoor zorgt dat niet al het werk op jouw schouders rust, maar juist wordt gedragen door een brede groep vrijwilligers? Voor coördinatoren van werkgroepen in Noord-Brabant organiseren we samen met IVN Noord-Brabant een (digitale) training!

In deze training staan jouw ervaringen als coördinator centraal. In drie digitale bijeenkomsten ga je samen met andere coördinatoren van groene organisaties aan de slag. Samen hebben jullie een hoop ervaring. Ideaal om te leren van elkaar, maar ook om samen werkende aanpakken te vinden die bij jouw werkgroep passen. Het doel is dat je als coördinator een krachtige en energieke groep hebt én houdt. Ook is er alle gelegenheid voor uitwisseling en netwerken met je collega-coördinatoren van andere groene organisaties.

Nieuwsgierig?
Kijk op **https://www.ivn.nl/provincies/noord-brabant/activiteiten/digitale-training-voor-groepscoordinatoren-van-groene-organisaties** of mail vrijwilligerscoördinator Kaat Willemse (**k.willemse@ravon.nl**) voor meer informatie.

Hoe herken je jonge karperachtigen

In deze rubriek behandelen we meestal een bijzondere waarneming die door onze validatoren is goedgekeurd in waarneming.nl of de NDFF na aanpassing van de determinatie. Maar omdat de determinatie van jonge karperachtigen vaak moeilijk blijkt hebben de validatoren besloten dit keer aandacht te schenken aan een hele groep van viswaarnemingen.

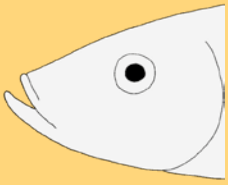

bek bovenstandig

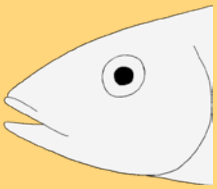

bek eindstandig

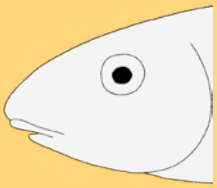

bek onderstandig

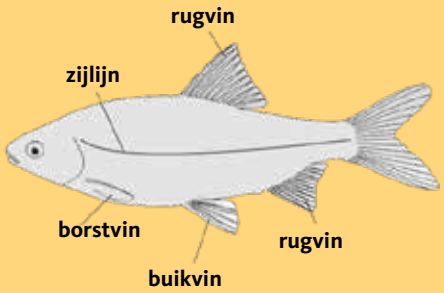

Karperachtigen zijn lastig uit elkaar te houden, zeker als ze nog jong zijn (< 10 cm). Bij de determinatie van jonge karperachtigen is het belangrijk om altijd naar een combinatie van kenmerken te kijken zoals lengte en stand van de vinnen, stand van de bek, aantal schubben op de zijlijn, aanwezigheid van baard-/bekdraden en kleuren. Algemene kenmerken van karperachtigen zijn één rugvin, geen vetvin of stekels op de rug.

We raden aan jonge karperachtigen bij voorkeur in een cuvet te determineren en fotograferen en de foto's bij het invoeren van de waarneming toe te voegen.

Herkenningskaart volgt

Omdat het hier te ver gaat om hier alle 27 soorten karperachtigen, waaronder 10 (ingeburgerde)exoten te behandelen, zullen wij een Herkenningskaart jonge karperachtigen maken die wij met de volgende nieuwsbrief Schubben & Slijm nr. 50 zullen meezenden als bijlage. Hier zullen wij als 'teaser' alvast drie karperachtigen bespreken.

Rietvoorn - alver - roofblei

Han Duinker voerde op Waarneming.nl een jonge karperachtige in (15 mm!) met foto en een duidelijke toelichting, gevangen in het Noord-Hollands Duinreservaat op 22 april 2019, zie foto.

De foto is wat vaag maar de vinnen en lichaamstekening zijn redelijk goed te zien. Met behulp van de determinatiesleutel in de Veldgids Herkenning Zoetwatervissen van RAVON (zie webwinkel, https://ravon.ccvshop.nl) werd de jonge karperachtige als rietvoorn gedetermineerd:

- stand rugvin achter buikvin
- rugvin-anaalvin even lang
- grote schubben, 40-43 schubben op zijlijn
- geen baarddraden

Op een andere foto van dezelfde vis was ook de bovenstandige bek zichtbaar.

Jonge rietvoorns worden vaak ingevoerd als jonge alver en vice versa, en soms is er ook verwarring met jong roofblei.

Bij de alver en roofblei is de stand van de rugvin ook achter de buikvin maar is de anaalvin wel langer dan de rugvin. Ze hebben net als de rietvoorn een bovenstandige bek maar de bek van de alver is klein en die van de roofblei juist groot. De schubben van de roofblei zijn klein en het aantal schubben op de zijlijn van de roofblei (65-76) is aanzienlijk meer dan bij de alver (46-54). Zie onderstaande foto's.

Roofblei

Bij alver en roofblei is de anaalvin langer dan de rugvin

Alver

Rietvoorn

Bij de rietvoorn is de stand rugvin achter de buikvin

Zijn ringslangen brokkenpiloten?

Het moet niet gekker worden met die ringslangen in de Noordoostpolder. Berichtte ik in Schubben & Slijm nr. 45 (Ringslang in de knoop) dat in 2020 een ringslang op een boerenerf bij het Kuinderbos vast zat in een biels bij een vijver, zie ik op 6 september 2021 op dezelfde locatie heel even een ringslang van ongeveer 80 cm lengte waarbij een amfibiepoot opzij uit het slangenlijf steekt. Wat is hier aan de hand?

Zeker is dat deze locatie een geliefde plek is voor grote ringslangen, maar dit blijkt geen veilige omgeving te zijn voor ze. Heeft deze ringslang soms ook vastgezeten in de bielsen? Is een ringslang in staat om het lichaam geheel kapot te trekken waarbij spieren en tevens organen zwaar beschadigd raken om vrij te komen uit de benarde positie? Waarbij nu blijkt een poot van de prooi uit maag of darm naar buiten steekt en dus ook verteringssappen kunnen wegvloeien? Of is ze in een draaiende machine terecht gekomen? Het kan ook een predator geweest zijn, want dit boerenerf ligt namelijk in een bosgebied en vele bosdieren ervaren ringslangen als een lekker hapje, waaronder roofvogels, vos, steen- en boommarter, bunzing, das

en wasbeerhond. En op deze locatie komen natuurlijk ook boerderijkatten voor.

De ringslang heeft met moeite kunnen ontsnappen, maar moet nu wel de tol betalen dat het lijf geheel kapot is. Gaat ze een langzame dood tegemoet?

Gré ter Woord

Muurhagedis duikt weer op in wijk Amby te Maastricht

Op 22 augustus 2021 ontvingen wij een vraag en foto van [redacted] uit de wijk Amby te Maastricht, de oostkant van de Maas. Op de foto bleek een muurhagedis te staan. Omdat de muurhagedis vooral bekend is van gebieden aan de andere kant van de Maas (de Fronten) is het een melding die opvalt. Het meest waarschijnlijke is dat het dier afkomstig is van de nabijgelegen populatie rond de Bemelerberg, waar ze een jaar of 20 geleden zijn uitgezet en die zich nu sterk aan het uitbreiden zijn. In de Gaspeldoornstraat (ook aan de Amby-kant van Maastricht) is in 2015 al een muurhagedis waargenomen.

Oost-Brabant zoekt reptielentellers

In Schubben & Slijm nr. 48 werden de vacante trajecten binnen het NEM Meetprogramma Reptielen in West-Brabant in het zonnetje gezet. De oostelijke helft van de provincie herbergt ook meer dan een paar pareltjes! Trajecten met gladde slang, levendbarende hagedis en hazelworm in prachtige heide- en (hoog)veen gebieden. Je zal er maar rondlopen en deze soorten tellen! Voor dat je het weet heb je geschubde 'oude bekenden' die je seizoen op seizoen ziet op jouw traject.

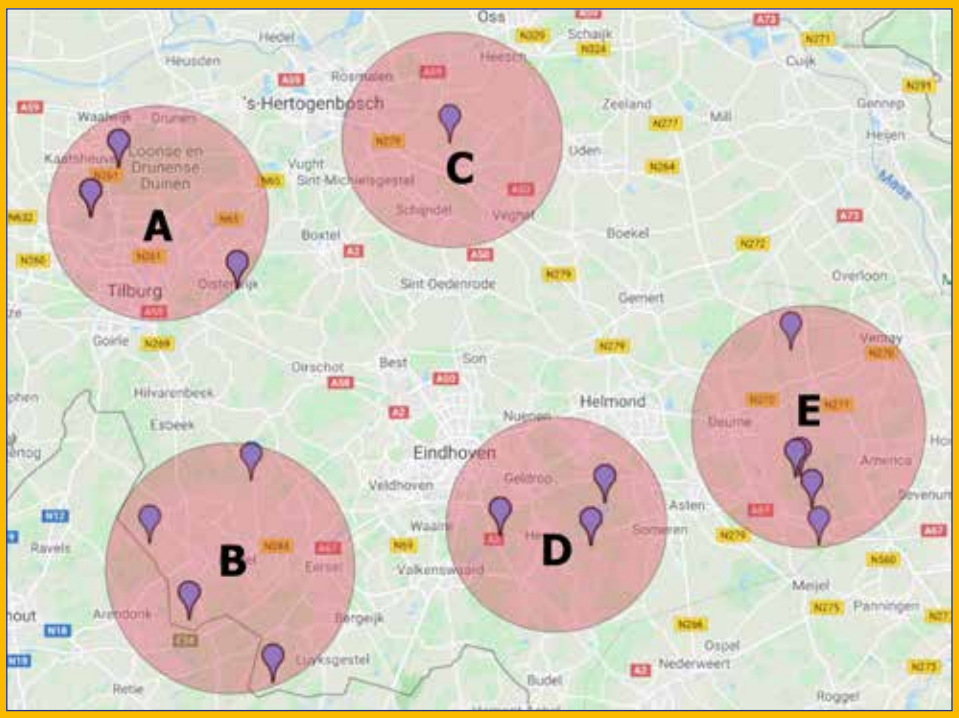

In de omgeving van Tilburg (deelgebied A op de kaart) ligt in de Loonse en Drunense Duinen een traject voor de levendbarende hagedis te midden van de heide en stuifzanden. Hier waan je je bijna in een andere tijd. Een gevoel waar de hagedissen goed aan bijdragen. In ditzelfde deelgebied liggen nog twee trajecten waar levendbarende hagedis en hazelworm tot de vaste stamgasten behoren (Kampina en Huis ter Heide). Naast deze twee reptielsoorten liggen ontmoetingen met diverse amfibiesoorten ook in het verschiet op deze routes! Genoeg te zien (en te horen) dus!

In deelgebied B, in de omgeving van Bladel, ligt een cluster aan trajecten met levendbarende hagedis en hazelworm. Maar ook gladde slang is hier niet uitgesloten.

Het traject in deelgebied C herbergt een populatie levendbarende hagedis in de open delen van de Heeswijkse Bossen. Wie durft hier de uitdaging aan?

Ten zuiden van Eindhoven (deelgebied D) liggen drie trajecten op de Groote Heide en Strabrechtse Heide. Op alle drie deze trajecten wordt de levendbarende hagedis aangetroffen. Schitterende routes met mooie aantallen hagedissen.

In het uiterste oosten van de provincie liggen in- en om de uitgestrekte Deurnsche Peel vacante trajecten waar gladde slang en levendbarende hagedis voor de oplettende waarnemer te zien zijn (deelgebied E).

Enthousiast geworden om een vast teltraject zeven maal per jaar (streef aantal) te bezoeken? Of mogelijk een ander traject te starten in deze regio? Neem dan contact op met Landelijk Coördinator Tariq Stark (t.stark@ravon.nl).

Vissenweekend 2021

Dit jaar mocht het vissenweekend gelukkig weer georganiseerd worden en was in de goede handen van Jesper Berndsen. We werden rond 19.00 u verwacht in Hellendoorn (Overijssel) bij kampeerboerderij De Bosrand. Het was een prachtige locatie, de boerderij is omgetoverd tot een fijne logeerplaats met veel ruimte en zeer verzorgde kamers.

Lars (mijn zoon) en ik waren vroeg gaan rijden om eventuele files te voorkomen en om ook wat aan onze andere hobby (geocaching) te doen. Zodoende stonden we om 18.00 u al bij de boerderij en konden we Jesper een helpende hand geven met de boel uitladen. De andere deelnemers kwamen ook druppelsgewijs binnen en er werden hier en daar wat elleboogjes gegeven. In de avond was er de, altijd leuke, vissenquiz gegeven door Bas en werd gewonnen door Remco.

De volgende ochtend gingen wij, John en Geri met Martijn, op pad richting het riviertje De Regge. We bezochten een stuk of 6 verschillende locaties: van moerasgebied, de Regge zelf tot een leuke vistrap en we hebben in totaal 16 soorten gevangen met als hoogtepunt de (inmiddels zeldzame) rivierdonderpad.

Op zaterdagavond hebben we op traditionele wijze lekker de BBQ aangestoken met uitmuntend vlees van de lokale slager en ook voor de vegetariërs stonden er gerechten klaar. Na het eten gingen we nog even zaklampvissen maar helaas niet erg lang aangezien er flink wat regen opkomst was. Terug op het kamp nog even nagenieten met een biertje en daarna naar bed.

Zondagochtend na het ontbijt reden we (weer met Martijn, John en nu Reinier) in de regen naar de Vecht om daar te scheppen en ook een zegentrek te doen. Een grote zeelt en wat baarsjes vormden de buit. Als afsluiting zijn we nog even in een afgesloten poel gaan scheppen en daar ving Martijn de (lang) verwachte grote modderkruiper.
Daarna stond ik even bij Lars te kijken hoe hij bezig was en hij zei "*als er in deze schep nog wat zit is het wel een hele domme vis, ik struikelde namelijk twee keer over een rietpol*". Blijkt dat, als hij in zijn net kijkt, er ook een grote modderkruiper in zit. Met als gevolg een super blije zoon! Rond 15.00 u was het feest voorbij en werd het tijd om weer naar huis te gaan. Al met al weer een heerlijk weekend genoten en op naar volgend jaar!

Andres Monna

Weer een soort erbij voor zaklampvissen?!

Gedurende 2021 was er contact met journalist Caspar Janssen over zijn Volkskrant-rubriek 'Aard van het beestje'. De soort waar hij me voor vroeg voelde ik me geen specialist in en als tegenvoorstel heb ik de rivierdonderpad voorgesteld. Een soort waar ik over de jaren heen sinds 2010 veel tijd aan heb besteed. Prima uit te voeren in een slappe veldonderzoeksperiode als de winter en genoeg om over te vertellen.

Bovenaanzicht Kaukasische dwerggrondel. (Foto: Bram Koese)

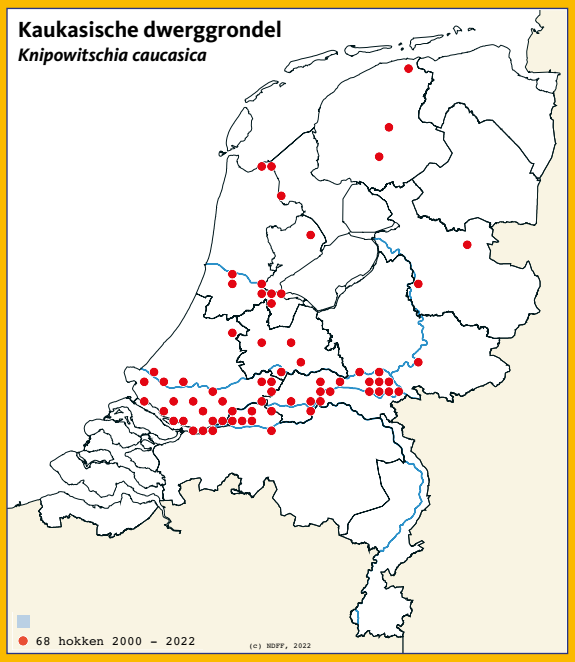

Actuele verspreiding Kaukasische dwerggrondel. Door de maat en zijn relatieve onbekendheid, in combinatie met inventarisatie-inspanningen, is het aannemelijk dat de soort voorkomt in een veel groter deel van de watersystemen waar de soort nu is aangetroffen. Te denken aan het IJsselmeer, Markermeer, Amsterdam-Rijnkanaal, IJssel, Vecht (Ov.), Friese Meren en polders van Friesland, Utrecht en Zuid-Holland.

Kaukasische dwerggrondel gevangen in het licht van de zaklamp. (Foto: Edo Goverse)

In de eerste week van januari 2022 kwam het telefoontje of de optie nog open stond om een afspraak te maken. Zeker, zogezegd zo gedaan, en drie dagen later stonden we op een zondagavond aan de Amstel voor een zoektocht en gesprek. Met lichte schrik een blik in het water geworpen, het water was troebel! Maar met gespeeld enthousiasme zijn we gaan zoeken. Dat werd beloond met een prachtexemplaar liggend net onder de wateroppervlakte. Naast een plantenstengel en uitleg was nodig 'm aan te wijzen. Toen klonk er een en al enthousiasme bij Caspar, dat klonk overtuigend. En net nadat hij met zijn mobiel wat foto's maakte glipte het visje in een kier tussen de basaltblokken.

Missie geslaagd! En de spanningsboog was ook op. Het vroor lichtjes en zijn voeten in de inmiddels klamme gympen raakten gevoelloos. Ik zei nog dat we geluk hadden met het weer. Tijdens het maken van de afspraak was het vooruitzicht een windkracht 5 Bft. Dat kan voldoende zijn voor een nare golfslag zodat er sowieso niets te zien zou zijn. Ook daarvoor had ik een alternatief bedacht. Waar de snelweg A1 over De Diem gaat is een ondiepe stenige oeverzone waar in het verleden altijd rivierdonderpadden te zien waren.
Maar bij mezelf rees wel de vraag op hoe het erbij lag. Op 17 januari jl. ben ik maar eens een kijkje wezen nemen. En hoppa, bij de eerste halve meter oever lag een rivierdonderpad! Ook hier heeft de soort standgehouden. Maar al snel vielen onbekende kleine bijna transparante grondeltjes op. Een smal/dun uiterlijk en een snelle bewegelijke vlucht. Bij nadere beschouwing, op een stukje zand waar het water maar twee centimeter diep was, waren de andere exotische grondels en rivierdonderpad uitgesloten. Stomp kopje met een rommelig vlekkenpatroon op de flanken: Kaukasische dwerggrondel!

Op het traject (50 meter lengte) telde ik maar liefst 13 dwerggrondels, een tweede rivierdonderpad, acht zwartbekgrondels, een marmergrondel en zeven baarsjes. Daarna ben ik verkast naar andere plekjes in de buurt. Ook hier lagen dwerggrondels, op tien meter lengte telde ik er 16. Vorige winter had ik de soort hier al met schepnet gevangen (zie foto).

Conclusie is dat met de zaklamp blijkbaar ook de Kaukasische dwerggrondel te inventariseren is. Het zoekbeeld doet me wat denken aan een getijde poeltje op het strand met brakwatergrondels of dikkopjes op de bodem. De visjes hebben 'duidelijk' een andere uitstraling en vluchtgedag. Wellicht geen instapsoort voor de beginnende zaklampvisser, maar de verschillen gaan vanzelf opvallen. Een soort dus om letterlijk naar uit te kijken nu deze ongemerkt geheel Nederland aan het veroveren is! (zie ook pagina 9 in deze nieuwsbrief)

Edo Goverse

Makkelijk inventariseren met de riek

Erg alert op lawaai van zware machines schrok ik op 26 oktober jl. om half zeven 's morgens wakker van een zwaar gebrom waarvan ik dacht dat een aannemer begonnen was met het maaien van de sloottaluds. Toen het rond een uur of acht een beetje licht begon te worden, werd door het rondcirkelen en duiken van ca. 80 kokmeeuwen boven de watergang in mijn wijk duidelijk dat het waterschap Rivierenland met een maaiboot aan de slag was gegaan.

Rond een uur of negen werd het stiller, waren de meeuwen volgevreten of was het werk afgerond? Ik ben toen toch maar gaan kijken en inderdaad de hele watergang was inclusief het talud gemaaid. Alleen was ongeveer 5% van de rietkraag blijven staan. Wat resulteerde waren een paar hopen met maaisel (riet en voornamelijk waterpest en hoornblad), waar aan de bovenzijde al wat dode vis te zien was.

Nieuwsgierig naar wat daar op de kant was gelegd, thuis een riek opgehaald. Nadat het eerste laagje waterpest omgedraaid was, werd duidelijk dat de meeuwen niet voor niets de maaiboot opgezocht hadden! In een kwartier tijd werden meer dan 50 volwassen en halfwas bittervoorns, acht halfwas blankvoorns, vijf halfwas en twee juveniele zeelten, twee halfwas rietvoorns, twee vetjes, vijf blauwbanden, zes halfwas marmergrondels en een groene kikker larve blootgelegd. Wat zou in totaal in de circa 10 m^3 maaisel van 200 meter watergang gevonden worden? Voor de duidelijkheid alleen in onze wijk hebben we al bijna een kilometer aan dit habitat.

De vissen en de groene kikker larve die nog een teken van leven gaven (de kleinere vis was allemaal al dood) werden terug gezet in het water. Enkele vissen doken direct weg (alle marmergrondels en ook de kikkerlarve)! De vissen die drijvend op adem probeerden te komen, werden toen ik een meter of tien was weggelopen alsnog door een paar kokmeeuwen verorberd.

Helaas worden een paar maal per jaar de watergangen in onze wijk totaal gemaaid. Zoals bovenstaand verhaal laat lezen heeft

Schonen Watergang de Laar, 26 oktober 2021, 'Geredde' vis wordt alsnog opgepeuzeld door de meeuwen.

Schonen Watergang de Laar, 26 oktober 2021, 'Buit' na het verwijderen van een klein laagje maaisel.

dit veel slachtoffers tot gevolg. De bodem van de watergang wordt omgeploegd. Gevolg is dagenlang geen helder water en zuurstofgebrek en een grote aanslag op de fauna en flora.

Tekst en foto's: Ronald de Boer

Nazorg verkeersborden

Naar aanleiding van het artikel 'Verkeersborden – Pas op, overstekende ...' in Schubben & Slijm nr. 47 (juli 2021) ontvingen wij berichten dat deze verkeersborden in Zuid-Limburg vaak worden gestolen en opnieuw moeten worden geplaatst. De borden blijken dus in trek bij verzamelaars. Nazorg is nodig en borden moeten regelmatig weer opnieuw worden geplaatst.

Nico Broodbakker

Nico met een Californische rivierkreeft met nog maar één schaar.

In 2021 werkte ik mee aan het Meetprogramma Zoetwatervissen in Overijssel, Drenthe en de Achterhoek en aan het meetnet Natura-2000-gebieden in Overijssel rond de Vecht, Regge en Dinkel.

De afgelopen decennia deed ik naast mijn reguliere werk regelmatig verspreidingsonderzoek aan rivier- en vlokreeften in Nederland samen met en voor mijn vriend Dirk Platvoet die bij het Zoölogisch Museum Amsterdam werkte. Ik werkte daar vroeger ook als student en later onderzoeker van vlokreeften en mariene en zoetwater macrofauna in Frankrijk, Ierland en Nederland. Uiteindelijk ben ik in 1984 gepromoveerd op Mosselkreeften in de Caraïben. Ik heb veel veldwerk gedaan in die landen en op veel eilanden in de Cariben, de Stille Oceaan en ten zuiden van Japan. Mijn hart bleef altijd aan veldwerk verbonden.

Zwartbekgrondel breidt zich met name in de Schipbeek bij Bathmen verder uit. (Foto: Nico Broodbakker)

Vanaf 2008 inventariseerde ik naast (vlo)kreeften ook vissen en amfibieën. Ik deed het veldwerk als ik alleen was altijd op de fiets zodat ik meer kon genieten van het Nederlandse landschap en me dichterbij de natuur kon voelen. Dirk ging in 2012 vervroegd met pensioen en toen stopte het veldwerk. Nu ben ik zelf ook met pensioen en heb ik het veldwerk weer opgepakt. Nu inventariseer ik alleen vissen, amfibieën, rivierkreeften en grote waterkevers.

De inventarisatie van de Dinkel was het meest indrukwekkend. De bodem is kaal met veel zand, maar de omgeving is schitterend! Op ons eerste punt ving ik een enorme Californische rivierkreeft met nog maar één schaar (zie foto) en nog een aantal kleinere. Ik had deze “monsters” nooit eerder gezien en wist ook niet dat ze in de Dinkel de afgelopen jaren in grote getalen gevonden zijn. Ook in de rest van de Dinkel vingen wij deze prachtige kreeften met hun oranje scharen. Maar gelukkig ook veel bermpjes en kleine modderkruipers en op een aantal punten ook prachtige bittervoorns. Ik wist niet dat de mannetjes zo mooi zijn in de broedtijd. Prachtig iriserend in vele kleuren! Een genot om in het net en de cuvet te bekijken. Helaas geen rivierdonderpadden, die lijken te zijn verdwenen. Hoewel er nog geen Kaspische dwerggrondels hier zijn doorgedrongen.

Met de rivierdonderpadden lijkt het droevig gesteld in Twente en de Achterhoek. Gelukkig heb ik er nog wel een paar gevangen in de Slinge bij Groenlo. Nota bene in inventarisatiehokken voor de zonnebaars, naast veel bermpjes en kleine modderkruipers, maar geen zonnebaarzen daar! Zonnebaarzen kwam ik wel her en der in de Achterhoek tegen. Meestal jonkies en in kleine aantallen. Ook in de Schipbeek op een paar punten. Het lijkt erop dat ze in doorgaande wateren niet zo’n desastreuse invloed hebben op de overige fauna als in geïsoleerde plasjes. Vaak vond ik ook salamander- en kikkerlarven op punten waar zonnebaarzen voorkwamen.

Gevlekte Amerikaanse rivierkreeft, gevangen bij Hackfort.

De marmergrondel dringt steeds verder op in de binnenwateren van Oost-Nederland. Tien jaar geleden ving je er af en toe een in de directe omgeving van grote rivieren en kanalen. Nu bijna overal, vaak in grotere aantallen, behalve wat verder naar het oosten in de Achterhoek. De zwartbekgrondel, betere naam zou zwartvlekgrondel zijn (zie foto), is ook verder naar het oosten opgedrongen, met name in de Schipbeek bij Bathmen en in de Soestwetering boven Colmschate-Oost-Deventer. Ik ving ook jonge Europese meervallen in een plas bij en in de Schipbeek zelf.

Overal ving ik gevlekte Amerikaanse rivierkreeften, maar wel meer en vaker dan tien jaar geleden. De rode Amerikaanse rivierkreeft ving ik alleen in een beekje bij Kasteel Hackfort ten ZO van Zutphen en vele in de stadswateren van Duiven. Die bij Hackfort verraste me nogal omdat hij zo groot en zo mooi was en prachtige lange scharen had (zie foto).

Hemelvaartweekend 2022

Jaarlijks organiseert RAVON rond Hemelvaart een reptielen en amfibieën inventarisatieweekend. Helaas is dit weekend al twee jaar op rij geannuleerd, maar wij hopen dat het in 2022 wel weer kan plaatsvinden.
Het RAVON-hemelvaartweekend 2022 is gepland van **25 t/m 29 mei** in Brabant (standplaats Loon op Zand).

Het lijkt er nu op dat het ook daadwerkelijk kan plaatsvinden ondanks de Corona-pandemie. Zodra meer bekend is over het weekend dan maken we dit bekend via social media en **www.ravon.nl/hemelvaartweekend**

Jesper Berndsen

Zandhagedissen zoeken

Op zaterdag 23 april 2022 gaan we zandhagedissen zoeken in de duinen van Bergen aan Zee onder leiding van Edo Goverse & Geert Timmermans. Hoe staat het ervoor met de zandhagedissen in de duinen ten noorden van Bergen aan Zee?

We starten om 11.00 uur, entree middels duinkaart verplicht (kaartjes-automaat aanwezig). De precieze verzamelplek wordt bij het aanmelden bekend gemaakt. Er is plek voor 20 personen. Deelnemers dienen zich per email aan te melden. Onder slechte omstandigheden (regen) kunnen de excursieleiders besluiten om de excursie niet door te laten gaan.

Zandhagedis. (Foto: Jelger Herder)

Activiteitenoverzicht

Datum	Aanvang	Locatie	Titel
23-4-2022	11.00 u	Noord-Holland	Zandhagedissen zoeken in duinen van Bergen aan Zee
25 tot 29-5-2022	18.00 u	Brabant	RAVON Hemelvaartweekend Loon op Zand
sept/okt	18.00 u	nog niet bekend	RAVON Vissenweekend
12-11-2022	09.30 u	Nijmegen	RAVON-dag

Er zullen de komende maanden weer veel excursies en andere activiteiten gepland worden: kijk voor actuele informatie op de activiteitenpagina op de RAVON website!
Wilt u uw activiteit(en) opnemen in deze nieuwsbrief, geef dit dan door aan de redactie: k.joosten@ravon.nl

Kijk op onderzoek

De invloed van de COVID-19 pandemie op wildlife
Conservation Science and Practice, 2021, 3(11): e535. DOI: https://doi.org/10.1111/csp2.535
Biological Conservation, 2020, 249: 108728. DOI: https://doi.org/10.1016/j.biocon.2020.108728

Verschillende studies hebben bekeken wat de effecten waren op de natuur door de beperkingen in menselijke bewegingsvrijheid als gevolg van de COVID-19 pandemie. In Amerika (LeClair *et al.*, 2021) liet een telreeks van vier seizoenen (2018 – 2021) zien dat de kans met 50% daalde om als kikker of salamander overreden te worden, waarbij het effect voor kikkers groter was dan voor salamanders. Een Italiaanse studie (Manenti *et al.*, 2020) keek naar zowel de positieve als naar de negatieve effecten van de lockdown op wilde populaties dieren. Door een afname van de verkeersdrukte tijdens nachtelijke uren van wel 80-100% werden veel minder padden en kikkers verkeersslachtoffer. Ook bleek dat reptielen door de verkeersbeperkingen niet of nauwelijks nog werden overreden. Deze data was weliswaar beperkt beschikbaar. Tegelijk waren er ook negatieve effecten te observeren. De lagere menselijke verstoring in verband met lockdown was in feite gunstig voor invasieve uitheemse soorten. Zo werd er minder werk gemaakt van de uitroeiing van uitheemse soorten, wat parallel liep met een vermindering van instandhoudingsacties ten aanzien van inheemse soorten. Er was een heropleving van het illegaal doden van vogels tijdens de voorjaarstrek in veel traditionele Italiaanse bolwerken. Deze gegevens weerspiegelen een wereldwijd patroon, want ook in enkele Afrikaanse (bijv. Oeganda, Zuid-Afrika en Kenia) als Aziatische (vooral India) landen verdubbelde het stropen van wilde dieren tijdens lockdowns. Italiaanse media maakten ook melding van het rechtstreeks doden van vleermuizen in Azië als gevolg van SARS-Cov-2-angst voor besmetting, samen met gevallen van illegaal doden van vleermuizen in Eurazië, Zuid-Amerika en Afrika.

De Amsterdamse Waterleiding Duinen anno 900 AD
Cainozoic Research, 2021, 21(1):75-96

De studie van Kuijper en Zeiler (2021) geeft inzicht in hoe het gebied wat we nu kennen als de Amsterdamse Waterleiding Duinen (AWD) eruit zag rond 900 AD. De Nederlandse duingebieden herbergden voordat het landschap veranderde door natuurlijke oorzaken en menselijk ingrijpen een heel ander ecosysteem met andere soorten dan tegenwoordig.
Aan het einde van de 8e, 9e eeuw nam de beuk sterk toe. Tegelijkertijd steeg het grondwaterpeil en was er veel open water in de duinen. In het gehele duingebied tussen Velsen en Noordwijk ontwikkelde zich een vrijwel aaneengesloten bosgebied wat naar schatting enkele honderden vierkante kilometers besloeg. Door bodemmonsters te analyseren konden de onderzoekers plantenresten en dierlijke resten bemonsteren. Enkele bijzondere vondsten waren o.a. enkele weekdieren waaronder het 'bijenkorfje' (*Spermodea lamellata*), een soort die niet eerder is waargenomen uit Holocene afzettingen in Nederland. Ook werden restanten van de bruine beer (*Ursus arctos*) gevonden. Deze vondsten komen overeen met de historische gegevens over het verdwijnen (rond 1000 na Christus) van de soort in Nederland. Dit impliceert dat de in Noordwijk gevonden resten behoren tot één van de laatste wilde bruine beren in Nederland. Ook werden resten van de oehoe (*Bubo bubo*) gevonden en van een hazelworm (*Anguis fragilis*) en een hagedis (*Lacerta sp.*). Voor beide laatstgenoemde soorten is dit de eerste vondst in het Holoceen.

Terugkoppeling enquête

In Schubben & Slijm nr. 46 (april 2020) stond een oproepje om deel te nemen aan een enquête: Hoe tevredenheid zijn jullie over deze nieuwsbrief?

Zo'n 100 lezers hebben de enquête ingevuld, en dat geeft ons een beter beeld hoe jullie de nieuwsbrief beoordelen. De conclusie is dat vooral waarnemers en vrijwilligers het blad lezen (precies onze doelgroep!). Er zijn veel trouwe lezers onder jullie: een derde leest Schubben & Slijm al meer dan vijf jaar. Een kleine minderheid wil zelfs graag dat er meer nummers per jaar komen. Ook jullie omgeving leest geregeld mee, want jullie delen het met familie en vrienden.
En wat lezen jullie graag? De bijzondere waarnemingen, korte artikelen en nieuwtjes lezen jullie bijna altijd. De best gelezen onderwerpen betreffen amfibieën en reptielen, maar ook over determinatie en wetenschappelijk onderzoek lezen jullie graag. Niet alleen inhoudelijk scoort het blad goed, maar ook over de opmaak en het taalgebruik zijn jullie tevreden. In het algemeen krijgt de nieuwsbrief Schubben & Slijm een 8,5 van jullie. Dat is voor ons een mooi compliment!

Herken je je in bovenstaande? Of net niet? Wil je graag nog reageren? Mail gerust naar **redactie@ravon.nl**

Kaat Willemse
Coördinator Vrijwilligers

Ken je Verspreidingsatlas.nl al?

De website www.verspreidingsatlas.nl brengt gegevens bij elkaar. Het is een website waar elke natuurvrijwilliger zijn hart kan ophalen. Bomvol soorteninformatie, actuele kaarten, maar ook inzicht in je eigen waarnemingen. We geven je een kort overzicht van handige dingen.

Actuele verspreidingskaartjes

Wil je een verspreidingskaart van de levendbarende hagedis? De boomkikker? Of de grote modderkruiper? Op Verspreidingsatlas kan je actuele informatie van 20 soortgroepen zien. Op atlasblok-basis (uurhok 5 x 5 km) worden de waarnemingen opgehaald uit de NDFF, de Nationale Databank Flora en Fauna. De NDFF is een databank waarin natuurwaarnemingen uit diverse bronnen worden samengevoegd, zoals Telmee.nl en Waarneming.nl. Ook gegevens van waterschappen, overheden etc. worden meegenomen. Naast een kaartje staan relevante teksten per soort met bronvermelding.

Contactpersonen terreinbeheerders

Als vrijwilliger kan je voor de grotere terreinbeheerders zoals Staatbosbeheer, Natuurmonumenten en de landschappen per gebied in één oogopslag zien wie de contactpersoon is. Handig voor het aanvragen van een betredingsontheffing. Kijk op: www.verspreidingsatlas.nl/vergunningen/

Grafieken en kaarten van je eigen waarnemingen

Iedereen die 'ergens' natuurwaarnemingen heeft doorgegeven kan via Verspreidingsatlas.nl deze data inzien in grafieken en kaarten. Het maakt niet uit waar je die waarnemingen hebt ingevoerd. Zowel als telmee.nl, waarnemingen.nl of RAVON-meetportalen, alle waarnemingen worden opgehaald. Wil je deze informatie inzien? Activeer dan je account door in te loggen met je eigen mailadres.

En nog veel meer!

Kijk eens rond op Verspreidingsatlas.nl. Naast hierboven beschreven mogelijkheden zijn er legio andere opties om raad te plegen. Een kleine greep:

- Zelf verspreidingskaartjes maken en samenstellen
- Soortenlijst per atlasblok
- Eerste hulp bij determineren
- Bijzondere vondsten

Achter de schermen gebruiken wij Verspreidingsatlas.nl als adressenbestand voor de vrijwilligersadministratie. En voor validatoren zijn handige tools beschikbaar voor het valideren.

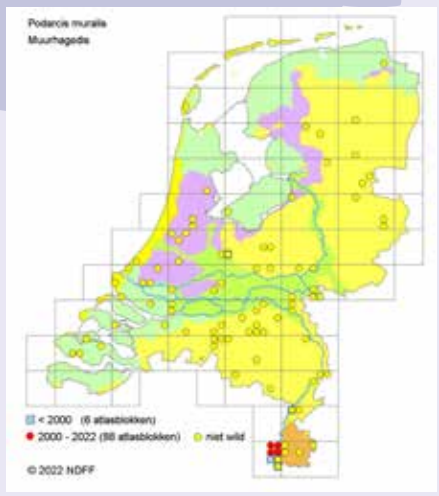

Voorbeeld verspreidingskaart muurhagedis.

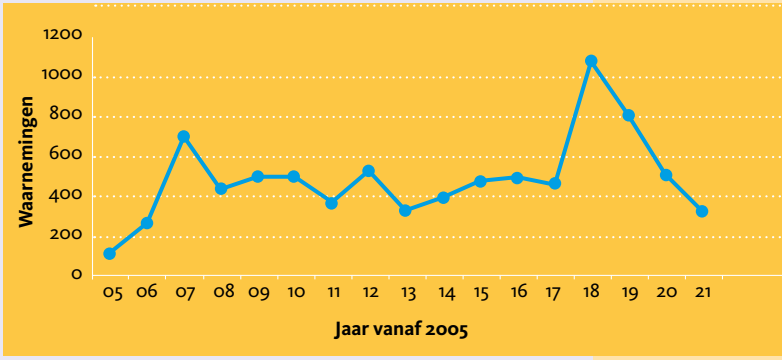

Voorbeeld van een waarnemer met het aantal gemelde amfibieën per jaar. Een equivalent met aantal bezochte kilometerhokken wordt als kaartje en grafiek weergegeven.

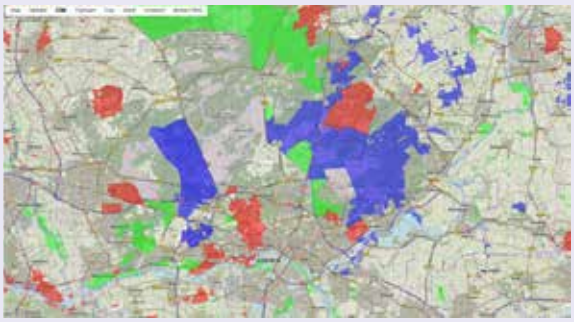

Voorbeeld kaartuitsnede met terreinen van de grote natuurbeheerders. Om een contactpersoon te vinden kun je op een natuurgebied op de kaart klikken.

De ambities zijn om meer en meer via deze site mogelijkheden te realiseren. Houd het in de gaten dus!